

Protestantse
Kerk

CONTEXTUALISATIE

Theorie & Praktijk

Februari 2021

**Protestantse
Kerk**

Dienstenorganisatie Protestantse Kerk

Joseph Haydnlaan 2a
Postbus 8504
3503 RM Utrecht

Telefoon: (030) 880 18 80
E-mail: info@protestantsekerk.nl

Auteur: dr. Gert-Jan Roest

De bijbelteksten in deze uitgave zijn ontleend aan de Nieuwe Bijbelvertaling
© Nederlands Bijbelgenootschap 2004

Inhoudsopgave

1. Inleiding	3
2. Wat is contextualisatie?	5
2.1 De algemene betekenis van 'contextualisatie'	5
2.2 De specifieke betekenis van 'contextualisatie'	9
3. Spannende vragen rond contextualisatie	15
3.1 Verschillende benaderingen van contextualisatie	15
3.2 Het gebruik van verschillende modellen en posities	21
3.3 Persoonlijke spanning	22
4. Contextualisatie in de praktijk	24
4.1 Het ervaren van de context: met wie identificeren we ons?	25
4.2 Het exploreren van de context: wat gebeurt er?	26
4.3 Het reflecteren op de context: waar worden we uitgenodigd?	28
4.4 Het reageren op de context: hoe zou een Christus-verbonden reactie eruit kunnen zien?	31
5. Conclusie	33
Verwerkingsvragen	34
Literatuur	35

1. Inleiding

Een kerk die in contact met haar omgeving wil staan komt al snel voor vragen te staan zoals:

- Hoe weten we wat er in de omgeving speelt?
- Hoe kunnen we Gods aanwezigheid in de context ontdekken?
- Hoe kunnen we mensen in onze context het beste dienen en liefhebben?
- Hoe kunnen we maximaal gastvrij zijn naar onze omgeving?
- Hoe kunnen we ons geloof op zo'n manier verwoorden dat mensen het begrijpen, het hen raakt, en ze de relevantie ervan zien?

Als deze vragen boven komen is dat een goed teken! De kerk heeft dan de blik naar buiten gericht. Ze is dan, net als God, gericht op het welzijn van de wereld en doet dus mee in Gods missie (*missio Dei*).

De nadruk op zending als missio Dei (Gods zending) wijst op het geloof in God als degene die handelt in de geschiedenis en in de schepping, in de tastbare realiteit van tijd en context, die de volheid van het leven zoekt voor de gehele aarde, door gerechtigheid, vrede en verzoening.¹

De kerk is geroepen om te participeren in de beweging van Gods liefde naar de mensen en de wereld. De missionaire kerk komt in beweging ter wille van anderen namens God. Ze doet dat door te leven vanuit liefde, te handelen vanuit liefde en te spreken vanuit liefde.²

Als een kerk Gods liefde contextualiseert is ze niet alleen aan het zenden. Ze luistert goed en ontvangt rijkdom uit haar omgeving. Er is wisselwerking. De theoloog Hendrikus Berkhof schreef: *“De Geest onderricht en bevrijdt de wereld door de toewending van de gemeente, maar Hij onderricht en bevrijdt ook de gemeente door de toewending van de wereld. Er is tweerichtingsverkeer en wisselwerking. (...) [De gemeente] heeft niet alleen te spreken, maar ook te luisteren.”³* In het document ‘Samen voor het leven’ van de WereldRaad van Kerken lezen we:

De Heilige Geest is de Geest van wijsheid (Jesaja 11:3; Efeze 1:17) en leidt ons in de volle waarheid (Johannes 16:13). De Geest inspireert menselijke culturen en creativiteit. Daarom hoort het bij onze zending om levengevende wijsheid in elke cultuur en context te erkennen, respecteren en ermee samen te werken.⁴

¹ Nederlandse Zendingsraad, *Samen voor het leven: Zending en evangelisatie in een veranderende wereld* (2013), 42. Dit is de Nederlandse vertaling en reactie op het document ‘Together towards life’ van de wereldraad van kerken, <https://zendingsraad.nl/publicaties>.

² Zie: Gert-Jan Roest, *Wie wil er missionair zijn? Over verwarring, allergieën en de inhoud van missionair werk* (Utrecht: Protestantse Kerk, 2020).

³ Hendrikus Berkhof, *Christelijk Geloof, 8e druk* (Kampen: Kok, 2002), 410-411.

⁴ Nederlandse Zendingsraad, *Samen voor het leven: Zending en evangelisatie in een veranderende wereld* (2013), 32. <https://zendingsraad.nl/publicaties>.

Een kerk kan Gods liefde alleen contextualiseren als ze haar veilige afstand tot de omgeving opgeeft en bereid is risico's te nemen. Dit is namelijk hoe Gods liefde in deze wereld opereert. God zendt geen boodschap van afstand maar komt Zelf dichtbij, komt onder ons wonen en identificeert zich zozeer met ons dat zelfs afwijzing en lijden zijn liefde niet doen stollen. Ten diepste is contextualisatie een belichaming van kwetsbare liefde. Vanuit die positie kunnen we leren hoe Gods liefde zichtbaar en hoorbaar kunnen maken.

“Ten diepste is contextualisatie een belichaming van kwetsbare liefde.”

Dit artikel bespreekt het proces van van contextualisatie:⁵

- In het eerste deel van dit artikel bespreek de vraag ‘Wat is contextualisatie?’ Een helder verstaan van de achtergronden van contextualisatie helpt om er in de praktijk mee aan de slag te gaan.
- Niet iedereen in de kerk heeft dezelfde benadering van contextualisatie. Het tweede deel van dit artikel bespreekt daarom een aantal benaderingen en benoemt de spanningen en spannende vragen die bovenkomen als je aan de slag gaat met contextualisatie.
- Het derde deel van dit artikel gaat in op de concrete praktijk: ‘Hoe doe je contextverkenning en contextualiseer je? Hoe ga je als pionier of als bestaande kerk concreet aan de slag met contextualisatie, ook als je het woord liever vermijdt omdat het nogal jargon-achtig klinkt?’

⁵ Ter voorbereiding op het schrijven van dit artikel heb ik inspiratie en inzicht ontvangen door gesprekken en/of mailwisselingen met Jonna van den Berge, Marten van der Meulen, Berthe van Soest, Lex Boot, Oeds Blok, Sake Stoppels, Jaap van der Giessen, Janneke Nijboer en Arjette Kuipers. Veel dank voor jullie meedenken!

2. Wat is contextualisatie?

⇒ In dit hoofdstuk zullen we stilstaan bij de betekenis van de woorden 'context' en 'contextualisatie' en de achtergronden van waaruit het gesprek over contextualisatie zich heeft ontwikkeld.

In 1972 introduceerde de Taiwanese theoloog Shoki Coe het woord 'contextualisatie' binnen de WereldRaad van Kerken. Na 1972 waren voor langere tijd alleen de missiologen en theologen in de westerse wereld bekend met dit begrip, maar inmiddels is het ook in de kerken behoorlijk ingeburgerd geraakt. Maar wat betekent het precies? Hieronder zal eerst de meer algemene betekenis van contextualisatie worden gegeven en vervolgens de meer specifieke betekenis.

2.1 De algemene betekenis van 'contextualisatie'

We staan eerst stil bij de betekenis van het woord 'context', 'contextualisatie' en de achtergrond van het gesprek over 'contextualisatie'.

Wat wordt bedoeld met 'context'?

In het woord 'contextualisatie' zit het woord 'context'. Shoki Coe leende het woord 'context' van wetenschappers die studie deden naar de betekenis van teksten. Die spraken over tekst en context. De context van een tekst is datgene wat die tekst omringt, wat er aan voorafgaat of erop volgt. De context is belangrijk want de betekenis van een tekst is diep verbonden met de context, en de betekenis van een woord of paragraaf wordt zelfs beïnvloed door de context.⁶ Als de context wordt weggelaten kan je hele verkeerde conclusies trekken uit (Bijbelteksten: "[Judas] vluchtte weg en verhing zich. [Jezus zei:] Doet u dan voortaan net zo." (Matteüs 27:5b; Lucas 10:37b). Dit voorbeeld maakt duidelijk dat je de context van een tekst nodig hebt om die tekst goed te begrijpen. Je mag de tekst niet geïsoleerd interpreteren. Je moet voorbij de directe grenzen van die tekst kijken. Pas als je de tekst in verbinding ziet met de context ontdek je de ware betekenis. Deze literaire betekenis van 'tekst' en 'context' is overgenomen in discussies over de contextualisatie van het evangelie en de missie van de kerk. Je ziet dan ook parallellen:

- de 'context' is datgene wat de lokale kerk omringt (zowel in ruimte als tijd)
- de betekenis van de woorden en daden van de kerk kunnen alleen in verbinding (relatie) met die context worden vastgesteld

Allereerst is 'context' dus wat je omringt. Daarin overlapt het woord 'context' met het woord 'cultuur'. 'Cultuur' is net als 'context' datgene wat je omringt en doordringt. Cultuur is als het water voor de vis. Het water omringt de vis. Het is het milieu waarin de

⁶ Daniel R. Sanchez, "Contextualization and the Missionary Endeavor," in: Terry, Smith, Anderson (eds.), *Missiology: An Introduction to the Foundations, History, and Strategies of World Missions* (Nashville: Broadman & Holman Publishers, 1998), 318.

vis leeft en ademt.⁷ Zo is ook de context datgene wat je omringt. Het is je omgeving, het milieu waarin je leeft en ademt. Het zit niet alleen 'buiten' jezelf, maar stroomt ook van 'binnen' zoals het water door de kieuwen van een vis stroomt, en lucht door de longen van een mens. Dit laatste wordt overigens nogal eens vergeten en dan wordt context of cultuur gezien als iets dat zich vooral buiten de christelijke kerk bevindt.⁸ Cultuur en context zitten echter van buiten en van binnen.

“Context is datgene wat je omringt en doordringt. Het is je omgeving, het milieu waarin je leeft en ademt.”

Ten tweede geeft de context betekenis aan woorden en daden. Ook hierin lijkt het woord 'context' op het woord 'cultuur'. Beiden spelen een cruciale rol in het geven van betekenis aan woorden of gedragingen van mensen. Een invloedrijke verklaring van het woord 'cultuur' komt van cultureel antropoloog Clifford Geertz. Hij zag cultuur als datgene wat betekenis geeft aan ons handelen. Een fysieke handeling zoals een knipoog krijgt betekenis vanuit de cultuur. Fysiek is het gewoon een snelle samentrekking van het ooglid. Maar de cultuur geeft er een betekenis aan, bijvoorbeeld als een blik van verstandhouding tussen twee mensen die een derde in de maling proberen te nemen.⁹ Op een soortgelijke manier geeft de 'context' betekenis aan het functioneren van de christelijke gemeente. Haar woorden en daden kan je pas goed interpreteren als je de context kent in welke zij spreekt en handelt. Zo heeft het aanstellen van een ouderling met donkere huidskleur in een kerk in Nigeria een andere betekenis dan in bijvoorbeeld een Nederlandse overwegend blanke kerk die gesitueerd is in een wijk waar veel spanningen tussen bevolkingsgroepen zijn. De betekenis van woorden en daden kan je alleen in verbinding met de context vaststellen.

Wat wordt bedoeld met 'contextualisatie'?

Bij contextualisatie gaat het om de wisselwerking tussen tekst en context, de wisselwerking tussen evangelie en cultuur. Die wisselwerking waar het woord contextualisatie naar verwijst is niet nieuw. Al in de Bijbel is een proces van contextualisatie zichtbaar. In het oude testament is zichtbaar dat oudere traditie op zo'n

⁷ Voor een uitgebreide beschrijving van het begrip 'cultuur' en de invloed van de cultuur op de theologie, zie: Kathryn Tanner, *Theories of Culture: A New Agenda for Theology* (Minneapolis: Augsburg Fortress, 1997).

⁸ Deze tendens is zichtbaar in het boek van: H. Richard Niebuhr, *Christ and Culture* (New York: Harper & Row Publishers, 1951). Niebuhr erkent wel dat het sociale leven van een kerk onderdeel is van de cultuur, maar in zijn behandeling van de vijf posities (Christ against culture; The Christ of Culture; Christ Above Culture; Christ and Culture in Paradox; Christ the Transformer of Culture) behandelt hij cultuur alsof het een onafhankelijke grootheid is. Een goede kritiek hierop is gegeven door Miroslav Volf, "Soft Difference: Theological Reflections on the Relation Between Church and Culture in 1 Peter," *Ex Auditu* 10 (1994). Miroslav Volf legt een veel grotere nadruk op het feit dat we kinderen van onze tijd en cultuur zijn. Hij schrijft: "Christians do not come into their social world from outside seeking either to accommodate to their new home (like second generation immigrants would), shape it in the image of the one they have left behind (like colonizers would), or establish a little haven in the strange new world reminiscent of the old (as resident aliens would). They are not outsiders who either seek to become insiders or maintain strenuously the status of outsiders. Christians are the insiders who have diverted from their culture by being born again" (p. 18–19).

⁹ Clifford Geertz, *The Interpretation of Cultures* (New York: Basic Books, 1973), 3-35.

manier wordt doorverteld dat de woorden in een nieuwe context oplichten, dat ze een nieuwe verbeelding stimuleren en wegen wijzen naar een nieuwe manier van leven.¹⁰ Een duidelijk voorbeeld zijn de boeken 1-2 Kronieken die voor een groot deel hetzelfde verhaal vertellen als de boeken 1 Samuël - 2 Koningen, maar die bedoeld zijn om het volk na de ballingschap tot nieuwe verbeelding te stimuleren en wegen te wijzen naar een nieuwe manier van leven. Dit leidt op sommige punten tot verschillende perspectieven op dezelfde historische situatie.¹¹ In het Nieuwe Testament kan gewezen worden op de verschillende perspectieven van de canonieke Evangeliën die het verhaal van Jezus in verschillende contexten willen doen oplichten.¹²

Ook de zendingsgeschiedenis laat de wisselwerking zien tussen de christelijke boodschap en de cultuur zien.¹³ Zo is de gewoonte om te bidden met gevouwen handen een erfenis van de wisselwerking tussen christelijke boodschap en germaanse cultuur. De vassal knielde en vouwde zijn handen op zijn borst als hij zijn heer naderde. Zendingen vonden dit een mooi symbool voor het benaderen van de hoogste Heer.

“Contextuele theologie is een geschenk van de niet-westerse kerk”

Wat is de achtergrond van het gesprek over ‘contextualisatie’?

Contextuele theologie is een geschenk van de niet-westerse kerk. In de zeventiger jaren van de 20e eeuw begonnen theologen vanuit Afrika, Azië, en Latijns-Amerika zich af te vragen of het evangelie, dat ze van Westerse zendingen ontvangen hadden, niet teveel Westers was voor hun situatie (context). Veelal was men heel dankbaar dat Westerse zendingen hen het evangelie hadden gebracht, maar ze begonnen zich steeds meer af te vragen in hoeverre de verkondiging van het evangelie beïnvloed was door de Westerse cultuur. Hoe zou een echt Afrikaans evangelie klinken? Hoe klinkt het goede nieuws als het gecontextualiseerd wordt voor de Aziatische of Latijns-Amerikaanse

¹⁰ Voor het Oude Testament: Walter Brueggemann, *An Introduction to the Old Testament: The Canon and Christian Imagination* (Louisville/London: Westminster John Knox Press, 2003), 1-13; Jerry Hwang, “Contextualization in the Old Testament,” in: *Mission Round Table* (May-August 2018), 4-9; Voor het Nieuwe Testament: Bosch, *Transforming Mission*, 15-178.

¹¹ Vergelijk bijvoorbeeld 2 Sam. 24:1 met 1 Kron. 21:1.

¹² Dean Flemming, *Contextualization in the New Testament: Patterns for Theology and Mission* (Downers Grove: InterVarsity Press, 2005).

¹³ Zie bijvoorbeeld: Dr. F.J. Verstraelen (eindredacteur), *Oecumenische inleiding in de missiologie: teksten en konteksten van het wereld-christendom* (Kampen: Kok, 1988); Cors van der Burg, Jerry Gort, Reender Kranenburg, Lourens Minnema en Henk Vroom, *Veelkleurig Christendom: contextualisatie in Noord, Zuid, Oost en West* (Zoetermeer: Meinema, 2003); David J. Bosch, *Transforming Mission: Paradigm Shifts in Theology of Mission* (Maryknoll: Orbis Books, 1991), 181-345; Stephan B. Bevans & Roger P. Schroeder, *Constants in Context: A Theology of Mission for Today* (Maryknoll: Orbis Books, 2004), 73-280. Specifiek over de Europese geschiedenis: Gerrit Noort, *Germaanse Cultuur en Christianisatie van Noordwest-Europa* (Utrecht/Leiden: IIMO Research Publication 35, 1993). Anton Wessels, *Kerstening en Ontkerstening van Europa: Wisselwerking tussen evangelie en cultuur* (Baarn: Ten Have, 1994).

context?¹⁴ Men begon zich dus af te vragen in hoeverre het ‘westerse evangelie’ onbewust gekleurd was door de westerse cultuur.

Je zou de ontwikkelingen in Afrika, Azië, en Latijns-Amerika als een positieve en typische zendingsontwikkeling kunnen typeren. Veel zendelingen zijn zich ervan bewust geweest dat zij als ‘buitenstaanders’ slechts een proces van contextualisatie op gang kunnen brengen, maar dat dit proces verder gebracht moet worden door mensen die in die context zijn opgegroeid. Als het werk in een gebied vordert, is het nodig dat mensen uit die cultuur het evangelie zelf gaan verwoorden. Dus de opkomst van het contextualisatie debat was een positief teken dat het zendingswerk in die culturen in een volgende fase belandde. Men nam niet alleen verantwoordelijkheid voor het eigen zendingswerk maar ook voor het zelf theologiseren.¹⁵

Maar om de discussie goed te begrijpen moeten we ook de negatieve achtergrond benoemen. De Westerse zendelingen kwamen vaak uit landen die aan actieve kolonisatie deden. Ze reisden zelfs regelmatig mee op dezelfde schepen. Dus zij die het goede nieuws brachten waren verbonden met hen die met geweld overheersing en onderdrukking brachten. Tijdens dit pijnlijke koloniale verleden vonden Westerse mogendheden het normaal dat de rijkdommen van de gekoloniseerde landen naar het Westen werden gebracht en dat mensen in de kolonies tot slaven werden gemaakt. Nu was het niet zo dat alle Westerse zendelingen het hiermee eens waren. Sommigen spraken zich er zelfs actief tegen uit en velen brachten menselijke waarden en beschaving in plaats van onderdrukking. Toch deelden veel zendelingen de superieure houding van de kolonisten en daardoor waren ze (gedeeltelijk) blind voor de context waarin ze het evangelie brachten. Ze hadden weinig oog voor wat goed was in de culturele- en religieuze achtergrond van de mensen in de landen waar ze aan het werk waren, en ook de sociaal-economisch-politieke dimensie van het evangelie bleef grotendeels buiten beeld.¹⁶

“Contextuele theologie heeft een pijnlijke achtergrond.”

Dus de nadruk op contextualisatie vanuit niet-Westerse landen is ook een reactie op de blindheid van Westerse zendelingen en theologen. Wat was de oorzaak van deze blindheid? Terugkijkend kunnen we zeggen dat de toen heersende Westerse filosofie de christelijke theologie te veel had beïnvloed. Deze filosofie benadrukte de idealen van tijdloosheid en universaliteit.¹⁷ Waarheid is dat wat overal en altijd geldig is, onafhankelijk van de context, onafhankelijk van plaats en tijd. Dat is ook wel zo bij wiskunde ($2+2=4$), maar op veel andere gebieden niet. Zo geldt op het intermenselijke

¹⁴ Binnen de Westerse wereld was er een parallelle ontwikkeling in de opkomst van ‘zwarte theologie’ en ‘feministische theologie’.

¹⁵ Paul G. Hiebert, *Anthropological Reflections on Missiological Issues* (Grand Rapids: Baker Books, 1994), 18. Bosch, *Transforming Mission*, 451-452.

¹⁶ Bosch, *Transforming Mission*, 302-313; L. A. Hoedemaker (red.), *Theologiseren in Context* (Kampen: Kok, 1997), 263-270; Scott W. Sunquist, *Understanding Christian Mission: Participation in Suffering and Glory* (Grand Rapids: Baker Academic, 2013), 86-131.

¹⁷ Stephen Toulmin, *Cosmopolis: The Hidden Agenda of Modernity* (New York: The Free Press, 1990).

terrein: “Het juiste woord op de juiste tijd is als een gouden appel op een zilveren schaal” (Spreuken 25:11).

Timing is belangrijk. Ook is het belangrijk om je bewust te zijn tot wie je spreekt, zodat je de waarheid op de juiste manier kunt verwoorden. Zo zegt Paulus tegen de wettische mensen in Galaten: “Het is volkomen onbelangrijk of men wel of niet besneden is, belangrijk is dat men een nieuwe schepping is” (Gal. 6:15). Tegen de vrijheidslievende en enthousiaste Korintiërs zegt hij: “Het is volkomen onbelangrijk of men wel of niet besneden is, belangrijk is dat men de geboden van God in acht neemt” (1 Kor. 7:19). Je kunt je voorstellen dat de waarheid niet was overgekomen als hij tegen de Galaten had gezegd wat hij tegen de Korintiërs zei, en vice versa.

Ons verstaan van de waarheid is niet onafhankelijk van de context. Als een filosofische visie van tijdloosheid en universaliteit de theologie beïnvloedt is het gevaar dat de theologie zich niet meer realiseert dat de context vormend is geweest voor haar inzichten. De mainstream Westerse theologie heeft daar veel last van (gehad). Een theoloog uit Zuid-Amerika vroeg eens aan een Westers theoloog: ‘Waarom spreken jullie altijd over Latijns-Amerikaanse theologie of over bevrijdingstheologie, maar niet over Westerse theologie? Denken jullie dat jullie theologie objectiever is?’ We zijn ons vaak niet bewust hoezeer onze theologie, gebruiken en kerkvormen mede gevormd zijn door de westerse context waarin ze gegroeid zijn. Om één voorbeeld te noemen: de manier waarop op zondagochtend de kerkdienst gevierd wordt is significant anders dan de manier waarop de christenen in de eerste eeuwen op zondagavond rond de maaltijd samenkwamen.¹⁸ Dit betekent niet dat de ene vorm goed en de andere fout is, maar zonder besef dat bepaalde vormen binnen bepaalde contexten gegroeid zijn, zullen we elke verandering op dit vlak als bedreiging ervaren en we zullen dan minder bereid zijn om te zoeken naar nieuwe contextuele vormen.

Het besef groeit dat de westerse theologie en onze gebruiken niet in een vacuüm zijn ontstaan. Het thema van contextualisatie wordt in de kerk dan ook regelmatig besproken. Het is daarbij wel belangrijk om te beseffen dat niet iedereen dit woord op dezelfde manier gebruikt. Soms krijgt het een specifieke betekenis (zie onder) maar vaak gaat het meer om een algemene betekenis. De algemene betekenis is dat het voor lokale kerken belangrijk is om aandacht te geven aan de context en erop te reageren (contextualisatie), in ons spreken en handelen rekening te houden met die context.

2.2 De specifieke betekenis van ‘contextualisatie’

Zoals hierboven al aangegeven verwijst het woord contextualisatie naar een wisselwerking tussen evangelie en cultuur die al heel oud is. Dus als ‘contextualisatie’ in zijn algemene betekenis wordt gebruikt is het niets nieuws. Toch zijn er ook nieuwe accenten op te merken. Dat blijkt al uit het feit dat Shoki Coe niet het gebruikelijke woord ‘inculturatie’ wilde gebruiken. Hij merkte op dat als het woord ‘inculturatie’ wordt gebruikt, er vaak onbewust werd uitgegaan van een stabiele culturele situatie.

¹⁸ Reinhard Messner, “Der Gottesdienst in der vornizänischen Kirche,” in: Luce Pietri, *Die Geschichte des Christentums; Altertum I, die Zeit des Anfangs (bis 250)* (Freiburg/Basel/Wien: Herder, 2003/2005), 340-441.

Echter, hij zag dat er wereldwijd veel veranderingen plaatsvonden en dat die diep verbonden waren met de veranderingen die lokaal plaatsvonden. Hij kwam tot de conclusie dat een nieuw woord nodig was om in deze dynamische tijd van verandering het oude proces van inculturatie op een nieuwe manier in beeld te krijgen: 'contextualisatie'.¹⁹

“De wisselwerking tussen evangelie en cultuur is al heel oud.”

Met de specifieke betekenis van 'contextualisatie' bedoelen we in dit artikel de specifieke accenten die vanuit de niet-westerse theologie naar voren zijn gebracht. Deze specifieke accenten kunnen als een geschenk van de niet-westerse kerk worden gezien. Dat betekent natuurlijk niet dat iedereen het met deze accenten eens hoeft te zijn, maar het is belangrijk om je bewust te worden van deze accenten omdat ze in gesprekken over contextualisatie soms wel en soms niet een rol spelen.

a. Contextualisatie vraagt om luisteren naar- en leren van de omringende wereld

De westerse zendelingen hebben (achteraf gezien) niet zo heel goed geluisterd naar de context waarin ze werkten. Dat kwam enerzijds door hun overtuiging dat de westerse cultuur beter was, maar ook door hun overtuiging dat hun verstaan van het evangelie tijdloos en universeel was. Dan ontstaat er éénrichtingsverkeer. Deze houding kan vandaag de dag ook nog onbewust aanwezig zijn, hoewel het snel minder wordt. De kerk ziet zichzelf dan als vol van geestelijke rijkdom die ze wil uitdelen, en men ziet de omringende wereld slechts als arm en behoeftig. De kerk geeft, de wereld ontvangt. De kerk spreekt, de wereld luistert. Echter, na de koloniale periode en twee wereldoorlogen was in het midden van de 20e eeuw juist dit zicht op de verhouding tussen kerk en wereld aan revisie toe. Hendrikus Berkhof die vanuit zijn contacten bij de WereldRaad van Kerken zich bewust was van de discussie in de niet-westerse wereld verwoordde het probleem met het éénrichtingsverkeer als volgt:²⁰ *Ten eerste* blijkt dat de kerk zelf vaak arm is omdat ze ongehoorzaam is aan haar Heer: Jezus Christus. Ze leeft lang niet altijd vanuit het evangelie dat ze proclameert. De blindheid van de Westerse kerk in de koloniale periode voor de sociaal-economische-politieke dimensie van het evangelie is hier een schrijnend voorbeeld van en heeft geleid tot een sociaal-economisch-politieke vorm van contextuele theologie. *Ten tweede* blijkt dat er rijkdom en wijsheid is in de niet-christelijke wereld.²¹ De kerk kan bijvoorbeeld veel leren van de rijkdom in niet-Westerse culturen en religies.

“Er is veel wijsheid buiten de kerk.”

Je ziet in de Bijbel al dat de culturen en religies van de landen die Israël omringden niet alleen op kritieke punten afgewezen werden (hun afgoderij), maar ook dat hun wijsheid

¹⁹ Shoki Coe, "Contextualizing Theology," in: *Mission Trends No. 3*, 32.

²⁰ Vergelijk: Hendrikus Berkhof, *Christelijk Geloof, 8e druk* (Kampen: Kok, 2002), 410-413.

²¹ Kort voor de discussies over contextualisatie in de WereldRaad van Kerken was ook de theologie van de *missio Dei* invloedrijk geworden.

(bijvoorbeeld van Egypte, Babel, en Griekenland) sporen heeft nagelaten in Israël.²² Een bekend voorbeeld is bijvoorbeeld de parallel tussen Spreuken 22:17-24:22 en de veel oudere wijsheidsspreuken van Amenemope in Egypte (waarschijnlijk 1200 BC). Wijsheid uit omringende volken laat hier zijn sporen na in de bijbel. Een superieure houding van christenen ten opzichte van anderen is daarom misplaatst. Uit de blindheid van Westerse zendelingen in de koloniale periode is niet alleen een sociaal-economisch-politieke stroom van contextuele theologie ontstaan, maar ook een cultureel-religieuze stroom van contextuele theologie. Beide zijn vertegenwoordigd in de Ecumenical Association of Third World Theologians (EATWOT), en in de Wereldraad van Kerken.²³ Vanuit deze achtergrond wordt er in veel contextualisatie debatten benadrukt dat eenrichtingsverkeer door tweerichtingsverkeer moet worden vervangen. De kerk moet over haar kerkmuren heen leren kijken, niet alleen om te zenden maar ook om te luisteren en te leren. Monoloog behoort dialoog te worden. Gerichtheid op de wereld moet vorm krijgen door interactie.

b. Contextualisatie vraagt om oog te hebben voor de veranderingen in de omringende wereld

Het begrip 'context' verwijst naar drie verschillende niveaus:²⁴

- Allereerst is er de lokale buurt (microniveau). Dit is de directe omgeving van de lokale kerk. De omgeving van een regio-kerk in een Vinex wijk is heel anders dan de omgeving van een kerk in een achterstandswijk of de omgeving van een kerk in een yuppen-netwerk.
- Vervolgens maakt de lokale kerk deel uit van een natie en land (mesoniveau). Kerken in Zuid-Europa staan voor andere uitdagingen dan kerken in Nederland, en religieuze en culturele veranderingen binnen Nederland hebben effect op de lokale kerk.
- Ten slotte verwijst context ook naar ontwikkelingen op wereldwijde schaal (macroniveau).

Shoki Coe was zich bewust van deze verschillende niveaus en van het feit dat ze elkaar onderling beïnvloeden. Wat er wereldwijd gebeurt heeft vaak direct invloed op het lokale niveau. Door de globalisering zijn lokale en globale gebeurtenissen diep met elkaar verbonden geraakt, daarom wordt er soms over een 'glokale context' gesproken (globaal+lokaal). Een crash op de beurs in New York kan direct effect hebben op de werkgelegenheid in een stadsdeel van een niet-Westers land.

Alle drie deze niveaus zijn constant in beweging en ze beïnvloeden elkaar. Veranderingen zijn een constante realiteit. Dus contextualisatie moet steeds opnieuw gedaan worden. De vraag is dus niet alleen wat de realiteiten vandaag de dag zijn (heden) en hoe dat zo gekomen is (verleden), maar ook in welke richting ze zich lijken te bewegen (toekomst).

²² Zie bijvoorbeeld, Thomas T. Varghese, *Contextualization in Old Testament*, www.academia.edu

²³ Volker Küster, *The Many Faces of Jesus Christ* (Maryknoll: Orbis Books, 2001), 24-26.

²⁴ Zie ook: Robert Doornenbal, *Crossroads: An Exploration of the Emerging-Missional Conversation with a Special Focus on 'Missional Leadership' and Its Challenges for Theological Education* (Delft: Eburon Academic Publisher, 2012), 215.

c. Contextualisatie betekent de omringende wereld kritisch bekijken vanuit de marge

In het kijken naar een situatie zijn er vaak verschillende perspectieven. Vanuit de theologie van de niet-Westerse wereld is er een vernieuwd bewustzijn ontstaan over de rol van je eigen positie in het beoordelen van een situatie. Als je zelf in het centrum van privilege en macht zit, zie je vaak niet scherp. Het gevaar is namelijk groot dat je onbewust je eigen macht en privilege wil verdedigen en dus naar jezelf toe denkt. Je beoordeelt een situatie heel anders vanuit de marge, als je je verplaatst in hen die onderdrukt worden, die machteloos zijn en lijden onder een situatie.

Een voorbeeld. Er zijn prachtige beschrijvingen in geschiedenisboeken over de beschaving van Egypte met haar piramides en farao's. Maar in de Bijbel wordt Egypte heel anders beoordeeld. Hier vinden we een perspectief vanuit de marge, vanuit de onderdrukte nakomelingen van aartsvader Jakob. Is de seculiere geschiedschrijving dan zonder waarde? Nee, zeker niet, maar het is wel zo dat de zwarte onderkant van een beschaving veelal buiten beeld blijft. Nu hebben geschiedkundigen hun eigen verantwoordelijkheid, maar christenen zouden het perspectief vanuit de onderkant moeten koesteren. Niet alleen omdat de kerk haar wortels heeft in Israël, maar vooral ook omdat zij weet dat in het centrum van het koninkrijk van God een gekruisigde Messias staat. Zijn koninkrijk staat haaks op wereldse rijken en daarom moeten die 'koninkrijken' kritisch bekeken worden. In Europa ontdekte Dietrich Bonhoeffer het belang van dit perspectief vanuit de onderkant in Nazi-Duitsland,²⁵ en sinds die tijd zijn Europese theologen zich ook vaak bewust van het belang van het perspectief vanuit de marge. Parallel aan de ontwikkelingen in de niet-westerse wereld was er de opkomst van feministische theologie in de westerse wereld en ook 'black theology' in de U.S.

**“Christenen zouden
het perspectief vanuit de onderkant
moeten koesteren.”**

²⁵ “Es bleibt ein Erlebnis von unvergleichlichem Wert, daß wir die großen Ereignisse der Weltgeschichte einmal von unten, aus der Perspektive der Ausgeschalteten, Beargwöhnten, Schlechtbehandelten, Machtlosen, Unterdrückten und Verhöhnnten, kurz der Leidenden, sehen gelernt haben. Wenn nur in dieser Zeit nicht Bitterkeit oder Neid das Herz zerfressen hat, daß wir Großes und Kleines, Glück und Unglück, Stärke und Schwäche mit neuen Augen ansehen, daß unser Blick für Größe, Menschlichkeit, Recht und Barmherzigkeit klarer, freier, unbestechlicher geworden ist, ja, daß das persönliche Leiden ein tauglicherer Schlüssel, ein fruchtbareres Prinzip zur betrachtenden und tätigen Erschließung der Welt ist als persönliches Glück. Es kommt nur darauf an, daß diese Perspektive von unten nicht zur Parteinahme für die ewig Unzufriedenen wird, sondern daß wir aus einer höheren Zufriedenheit, die eigentlich jenseits von unten und oben begründet ist, dem Leben in allen seinen Dimensionen gerecht werden, und es so bejahen.” Dietrich Bonhoeffer, *Widerstand und Ergebung*, DBW Band 8 (Gütersloh: Gütersloh Verlag Haus, 2011), 38ff; Joerg Rieger, *Globalization and Theology* (Nashville: Abingdon Press, 2010), 24ff.

Als westerse theologen het geschenk aannemen van 'de omgeving kritisch bekijken vanuit de marge', zullen ze dit niet alleen op micro of mesoniveau toepassen, maar ook op macroniveau. De westerse mogendheden staan nog steeds in het centrum van de macht (hoewel de machtsbalans in de wereld begint te verschuiven). Dit creëert vaak blindheid voor wat er in de marge gebeurt (delen van de wereld die minder invloed hebben op het wereldtoneel, die minder economische, technologische en politieke macht hebben). Niet-westerse theologen kunnen ons als westerlingen helpen om kritisch naar de westerse invloed te kijken.

d. Contextualisatie betekent de omringende wereld interpreteren in het licht van Gods toekomst

We kunnen veranderingen in de globale en lokale context waarnemen, maar hoe interpreteren we ze? Shoki Coe en andere theologen uit de niet-Westerse wereld benadrukken dat we deze veranderingen moeten interpreteren in het licht van Gods toekomst, in het licht van het koninkrijk dat gaat komen.²⁶ Theologisch gesproken vindt er in contextuele theologie dus niet alleen een 'turn to the world' plaats, maar ook een 'turn to the future'. De nieuwe gerichtheid op de toekomst in de 20e eeuw was een gevolg van de herontdekking van de eschatologische oriëntatie van het Nieuwe Testament. Het komende koninkrijk is niet iets dat zich gewoon vanuit het hier-en-nu ontwikkelt, maar dat *vanuit de toekomst* in het hier-en-nu doorbreekt. Het is iets nieuws en hoopgevents waarvan we de volle omvang nog niet kunnen overzien, maar waar de Bijbel ons de contouren van geeft. Als we dus naar de context kijken (lokaal en globaal) is het niet voldoende om te vragen 'wat gebeurt er?' De vraag moet gesteld worden: 'Welke situaties roepen er om de doorbraak van Gods koninkrijk en welke tekenen zien we daar al van?' Dit vraagt dus om een profetische beoordeling van de context. De kerk is geroepen profetisch te onderscheiden welke tijd (*kairos*) het is. Het gaat om een kritische beoordeling die probeert te zien wat in de context belangrijk is in het licht van de *missio Dei*, in het licht van Gods komende koninkrijk.

“De kerk is geroepen profetisch te onderscheiden welke tijd (kairos) het is... zien wat in de context belangrijk is in het licht van de *missio Dei*.”

e. Contextualisatie betekent actieve inzet in de context

Een groot kritiekpunt van niet-Westerse theologen is dat Westerse theologen met hun theologie de status-quo in stand houden. Theologie is teveel een filosofie geworden en zoals Marx al zei: '*De filosofen interpreteren de wereld; waar het op aankomt is haar te veranderen.*' Bevrijdingstheologen omarmen dit perspectief en benadrukken de prioriteit van orthopraxis boven orthodoxy. Het gaat om de inzet voor verandering, speciaal voor de armen en onderdrukten. Dus niet-Westerse theologen benadrukken dat een missionaire kerk niet bij spreken alleen mag blijven. Ze moet zich inzetten voor een betere wereld.

²⁶ Ray Wheeler, "The Legacy of Shoki Coe," *International Bulletin of Missionary Research* 26:2 (April 2002), 79.

- *De context is datgene wat de lokale kerk omringt (zowel in ruimte als tijd) en wat betekenis geeft aan de woorden en daden van een lokale kerk.*
- *Contextualisatie is de wisselwerking tussen het evangelie, de Schrift en de christelijke identiteit enerzijds, en de context anderzijds.*
- *Contextualisatie is een geschenk van de niet-westerse kerk. Zij begon in de 20e eeuw te evalueren in hoeverre het door hen ontvangen evangelie te westers was en in hoeverre de zendelingen oog hadden gehad voor de specifieke context.*
- *Contextualisatie verwijst naar een wisselwerking die al heel oud is, maar er zijn ook nieuwe accenten sinds de 20e eeuw:*
 - *Contextualisatie vraagt om luisteren naar- en leren van de omringende wereld*
 - *Contextualisatie vraagt om oog te hebben voor de veranderingen in de omringende wereld*
 - *Contextualisatie betekent de omringende wereld kritisch bekijken vanuit de marge*
 - *Contextualisatie betekent de omringende wereld interpreteren in het licht van Gods toekomst*
 - *Contextualisatie betekent actieve inzet in de context*

3. Spannende vragen rond contextualisatie

⇒ In dit hoofdstuk komen verschillende benaderingen van contextualisatie aan bod, inclusief de spanningen en spannende vragen die hierbij bovenkomen.

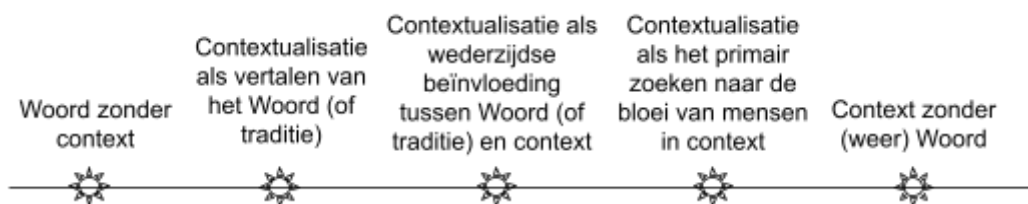
Het geschenk vanuit de niet-westerse wereld wordt door velen ontvangen. Veel kerken leren om gericht te zijn op de omgeving, om echt te luisteren en te leren, om oog te hebben voor veranderingen, oog ook voor mensen in de marge, om de omgeving te interpreteren in het licht van het komende koninkrijk en zich actief in te zetten. Toch is hiermee niet alles gezegd. Want hoe een kerk reageert op wat zij ziet in haar omgeving heeft ook te maken met hoe zij omgaat met de onderliggende vraag naar de relatie tussen evangelie en de context. Twee verschillende lokale kerken kunnen beiden de vijf accenten omarmen en toch tot heel verschillende reacties op hun context komen omdat ze anders omgaan met de spanning tussen christelijke identiteit en context. Daarom roepen gesprekken over contextualisatie ook regelmatig veel emoties op. Dat hoeft ons niet te verrassen want er staat wel wat op het spel. Het gaat immers om het ontstaan van nieuwe gestalten van het christelijk geloof en om reconstructie van de christelijke traditie.²⁷

Eén manier waarop die onderliggende spanning hoorbaar wordt is via de vraag: ‘Hoe ver ga je?’ ‘Hoe ver mag je gaan met contextualisatie?’, ‘Wat zijn de grenzen van contextualisatie, welke kern is onopgeefbaar?’ Sake Stoppels zegt terecht dat gesprekken hierover nodig blijven.²⁸ De spanningen die in gesprekken rond dit thema voelbaar zijn hebben te maken met verschillende benaderingen van contextualisatie.

3.1 Verschillende benaderingen van contextualisatie

Hieronder worden vijf posities geschetst. Dat er vijf posities worden beschreven en in het vorige deel van het artikel vijf accenten is toevallig. De accenten zijn niet specifiek gerelateerd aan de posities.

Het gaat hier om vijf posities in de spanning tussen Woord en context.

²⁷ Gert Noort, “‘Rommelige’ wisselwerking: Contextualisatie blijvend onderwerp van veel debat,” in: *TussenRuimte, NZR Cahier 1* (2017), 45.

²⁸ Sake Stoppels, “Onderzoek en theologische reflectie: verdieping bij de publicatie ‘Op hoop van zegen’ rond pionieren,” 2.
www.lerenpionieren.nl/wp-content/uploads/2017/01/Uitdaging-Onderzoek-en-theologisch-e-reflectie.pdf

De spanning in contextualisatie kan op verschillende manieren omschreven worden: spanning tussen evangelie en cultuur of tussen christelijke traditie en context. Als variatie op 'tekst en context' is hier gekozen voor 'Woord en context'. Het Woord refereert enerzijds aan de bijbel waarin het evangelie klinkt, maar anderzijds verwijst het ook naar Jezus Christus, het hart van de christelijke traditie. De keuze voor 'Woord en context' probeert de onderliggende spanning inzichtelijk te maken, maar laat buiten beschouwing dat er in de kerk verschillende perspectieven op dit Woord bestaan.

Je zou kunnen beargumenteren dat de eerste en laatste benadering buiten het contextualisatie- spectrum vallen omdat er geen bewuste wisselwerking tussen tekst en context wordt gezocht. Toch zijn ze in het spectrum opgenomen omdat de argumenten achter deze posities in gesprekken over contextualisatie gehoord kunnen worden. De drie midden posities laten drie duidelijk onderscheiden benaderingen zien in de spanning tussen Woord en context. Hoewel er natuurlijk meer posities te onderscheiden zijn, is er in dit inleidende artikel gekozen om slechts drie posities (in het midden) te bespreken.²⁹ Door je bewust te worden van deze verschillende posities kan je je eigen positie beter bepalen en anderen in de kerk beter begrijpen die andere keuzes maken.

Mensen die de positie uiterst links of uiterst rechts innemen ervaren niet veel spanning tussen het Woord en de context omdat ze de bewuste dialoog uit de weg gaan:

- Woord zonder context. Aan de linkerkant van het spectrum zit de overtuiging dat het Woord (de Bijbel) geen contextualisatie behoeft. Contextualisatie wordt afgewezen. Volgens mensen met deze positie geeft het Woord van God de absolute waarheid voor alle culturen, en is er niets in de cultuur waar je verbinding mee kan zoeken. Dus contextualisatie is niet nodig of wenselijk. Volgens de missioloog Paul Hiebert was dit de positie van veel protestantse zendelingen in de periode van 1850 tot 1950.³⁰ Ze wezen het heidense geloof en de praktijken die aanwezig waren in de cultuur waar ze werkten resoluut af. In hun overtuiging was er niets in de cultuur waar ze op konden bouwen. De traditionele cultuur moest eerst afgebroken worden voordat het Christendom kon worden opgebouwd. Het evangelie was altijd iets dat van buitenaf ingebracht werd in de cultuur of context. De westerse cultuur werd gezien als 'goed', 'geavanceerd', en 'normatief', andere culturen als 'slecht', 'minder ontwikkeld' en 'gebrekkig'. Het christelijk geloof was waar, andere religies waren vals. Vandaag de dag kom je dit westerse cultuur optimisme niet veel meer tegen, maar volgens de missioloog Bert Hoedemaker is de afwijzing van contextualisatie wel zichtbaar in meer fundamentalistische stromingen die zich

²⁹ Stephen Bevans onderscheid 6 posities: Stephen Bevans, *Models of Contextual Theology*, Revised and Expanded Edition (Maryknoll: Orbis Books, 2002). Het C1-C6 spectrum onderscheid ook zes posities en wordt vaak gebruikt in gebieden waar de Islam een belangrijke godsdienst is, zie bijvoorbeeld: <https://missionexus.org/the-c1-c6-spectrum-after-fifteen-years/>. De al wat oudere studie van Richard Niebuhr sprak niet over contextualisatie, maar over de relatie tussen Christus en de cultuur, en hij onderscheidde 5 posities. Richard Niebuhr, *Christ and Culture* (New York: Harper & Row Publishers, 1951).

³⁰ Hiebert baseert zijn reflecties vooral op de zendingsgeschiedenis in India maar zegt dat de reacties die hij beschrijft ook in Afrika en andere gebieden plaats hebben gevonden.

vanuit hun verstaan van de voorgegeven waarheid tegen 'theologiseren in context' keren.³¹

- Context zonder (weer) Woord. Aan de rechterkant van het spectrum vindt ook geen contextualisatie plaats omdat daar de overtuigingen en waarden in de context en cultuur leidend zijn, zonder serieuze interactie met de Bijbel of de christelijke traditie. Dus de christelijke traditie kan geen weerwoord bieden op de situatie in de context. Dit is geen positie die je veel in christelijke kerken aantreft omdat daar de Bijbel en christelijke traditie altijd een belangrijke rol blijven spelen. De vrijzinnige traditie wordt - door orthodoxe theologen - er wel regelmatig van verdacht dat ze het Woord teveel ondergeschikt maken aan de moderne westerse context.³² Kenmerkend voor de positie 'context zonder (weer) Woord' is in ieder geval het feit dat een andere levensbeschouwing of religie leidend is. Dat kan bijvoorbeeld het humanisme zijn waarbij men sympathiek staat ten opzichte van het christelijke geloof in zoverre het overeenkomt met deze levensvisie. De liberale theoloog Theo Hobson denkt dat deze vijfde positie een gevaar is en waarschuwt dat als zijn eigen liberale traditie teveel blijft hangen in een universele moraliteit en geen tegenwicht zoekt in de cultische praktijk van de 'worship of Jesus Christ' ze langzaam haar christelijke traditie zal opgeven voor humanisme.³³

Deze posities, uiterst links en rechts, kunnen aanwezig zijn in de gesprekken rond contextualisatie. Maar omdat er vanuit deze posities geen diepgaande en bewuste interactie plaatsvindt tussen Woord (of christelijke traditie) en context zal men hier minder snel spreken van 'contextualisatie'.

De drie posities in het midden van het spectrum zoeken wel de bewuste interactie tussen Woord (of christelijke traditie) en context. We bespreken hier eerst de eerste en derde positie, die vaak als basismodellen worden gezien, voordat de positie in het midden ter sprake komt:³⁴

- Contextualisatie als vertalen van het Woord (of traditie). Stephen Bevans noemt dit het 'vertaalmodel' van contextualisatie, en Bert Hoedemaker noemt het 'contextualisatie als vertaling van het geopenbaarde woord.'³⁵ De christelijke boodschap wordt gezien als een boodschap die geldig is voor alle contexten (culturen) en tijden en deze boodschap moet op zo'n manier vertaald worden dat de context en cultuur op een beslissende manier door de inhoud van dit

³¹ Bert Hoedemaker, "Contextualiteit: verschillende benaderingen en gezichtspunten," in: L.A. Hoedemaker (red.), *Theologiseren in context* (Kampen: Kok, 1997), 287. De Amerikaanse predikant John Piper keert zich tegen een te grote nadruk op contextualisatie in een youtube filmpje genaamd "Don't contextualize the gospel".

³² Zie bijvoorbeeld: A. van de Beek, *Van Kant tot Kuitert: de belangrijkste theologen uit de 19e en 20e eeuw* (Kampen: Uitgeverij Kok, 2006), 13-20.

³³ Theo Hobson, *Reinventing Liberal Christianity* (Grand Rapids: William B. Eerdmans, 2013), 3.

³⁴ Ik volg hier de benadering van Stephen B. Bevans en Robert Schreier in de keuze voor basismodellen. Hoedemaker hanteert een iets andere indeling van basismodellen.

³⁵ Bevans, *Models of Contextual Theology*, Revised and Expanded Edition, 37-53; Hoedemaker (red.), *Theologiseren in context*, 271-273.

evangelie worden bepaald. Dus de eerste stap is om de kern van de boodschap te onderscheiden van de culturele schil waarin het in de Bijbel gepresenteerd wordt, om vervolgens deze boodschap op een getrouwe manier te vertalen naar een nieuwe cultuur en context.³⁶ Veel orthodoxe en evangelische christenen werken met dit model van contextualisatie, zoals ook blijkt uit de documenten van de Lausanne beweging.³⁷ Hier wordt benadrukt dat het evangelie een boodschap is die door God aan mensen is gegeven, die we kunnen ontvangen en doorgeven. Het evangelie is als een parel die we ontdekken en vanuit vreugde weer verder geven aan anderen. Maar we geven die parel op zo'n manier door dat ieder in zijn of haar eigen taal kan horen over Gods grote daden. Ook in Rooms-katholieke kringen speelt dit model een grote rol, hoewel het daar niet besproken wordt als een interactie tussen drie talen (de taal van de bijbel, van de zendeling en van de ontvanger), maar als een interactie tussen drie realiteiten (universele kerk, plaatselijke kerk, plaatselijke cultuur).³⁸ Het evangelie dat door de universele kerk wordt bewaard, wordt door de plaatselijke kerk zo gepresenteerd dat het als bezieling, oriëntatie en vernieuwing van de context/cultuur gaat functioneren.³⁹ Bij zowel Rooms-Katholieken als bij Protestanten - die minder vanuit de christelijke traditie denken en meer vanuit het Woord - is er dus wel ruimte voor het hebben van een culturele identiteit, maar die is ondergeschikt aan de christelijke identiteit. Dus iemand uit de Filipijnen die christen is zal zichzelf zien als een Filipijnse christen en minder als een christelijke Filipijn.⁴⁰

“Het evangelie is als een parel die we ontdekken en vanuit vreugde weer verder geven aan anderen.”

- Contextualisatie als het primair zoeken naar bloei van de mensen in de context. Stephen Bevans noemt dit het ‘antropologisch model’ van contextualisatie, en Bert Hoedemaker spreekt over deze benadering als het aandacht hebben voor de menselijke creativiteit in het opnieuw laten ontstaan van het christelijk geloof.⁴¹ Het accent op het voorgegeven supra-culturele karakter van het Woord of de christelijke traditie is hier veel minder aanwezig. De missionaris is niet zozeer een parel-verkoper, maar meer een schatzoeker, iemand die zoekt naar sporen van God in de nieuwe context. “Our first task in approaching another people, another culture, another religion, is to take off our shoes, for the place we are approaching is holy. (...) When we approach the man of another faith than our own it will be in a spirit of expectancy to find how God has been speaking to him and what new understandings of the grace and love of God we

³⁶ In het Engels wordt hier gesproken over de ‘kernel/husk’ theorie van contextualisatie.

³⁷ Zie: www.lausanne.org/content/lop/lop-2;

www.lausanne.org/content/gospel-contextualisation-revisited

³⁸ Hoedemaker (red.), *Theologiseren in context*, 273-274.

³⁹ Hoedemaker (red.), *Theologiseren in context*, 273.

⁴⁰ Bevans, *Models of Contextual Theology*, Revised and Expanded Edition, 54.

⁴¹ Bevans, *Models of Contextual Theology*, Revised and Expanded Edition, 54-69; Hoedemaker (red.), *Theologiseren in context*, 275-276.

may ourselves discover in this encounter.”⁴² Voor een missionaris betekent dit dat hij of zij slechts een paar basisinzichten en kernverhalen uit het evangelie presenteert om vervolgens de mensen zelf de verwerking te laten doen. De basisinzichten en kernverhalen zijn als het zaad dat ruimte krijgt om te groeien in de lokale grond. De mensen in die lokale context gebruiken hun eigen creativiteit om de inzichten in hun leven en cultuur te integreren. Zo ontstaan nieuwe vormen van christelijk geloof die de wereldwijde christelijke traditie kunnen verrijken. Het christelijk geloof verrijkt de culturele identiteit: hier ziet men zichzelf als een christelijke Filipijn in plaats van een Filipijnse christen.

“De missionaris is een schatzoeker, iemand die zoekt naar sporen van God in de context.”

Tussen deze twee basismodellen in zitten modellen die hier samengevat worden onder het label: ‘Contextualisatie als wederzijdse beïnvloeding tussen Woord (of traditie) en context’.⁴³

- Contextualisatie als de wederzijdse beïnvloeding tussen Woord (of traditie) en context. Je zou kunnen zeggen dat het vertaalmodel veel nadruk legt op het verstaanbaar *zenden* van de boodschap. Het model waarin primair het zoeken naar de bloei van mensen in de context centraal staat legt veel nadruk op het effect van het *ontvangen* van de boodschap en het geloof. Het model van wederzijdse beïnvloeding legt grote nadruk op de interactie tussen het apostolische geloof en de lokale cultuur en context.⁴⁴ De beïnvloeding gaat in twee richtingen. Het Woord (of christelijke traditie) beïnvloedt de context/cultuur, maar de context beïnvloedt ook het Woord. Het gaat hierbij niet alleen om de vorm (de verwoording van de bijbelse boodschap of de verschijningsvorm van de christelijke traditie) maar ook om de inhoud (het verstaan van het Woord en van de christelijke tradities).

Een voorbeeld van deze wederzijdse beïnvloeding is de bevrijdingstheologie. De schrijvende context van onrecht, onderdrukking en armoede beïnvloedt het verstaan van het Woord. Deze wordt gelezen door de lens van het sociaal-maatschappelijke onrecht. Anderzijds wordt vanuit het Woord de context anders geïnterpreteerd: met behulp van de profeten worden leiderschap en maatschappelijke structuren onder kritiek gesteld. Stephen Bevans schaaft bevrijdingstheologie onder het ‘praxis model’ en benadrukt daarmee (terecht) dat er meerdere vormen van theologie zijn die beginnen met toegewijde actie in de praktijk, vervolgens reflecteren op zowel de context als

⁴² M.A.C. Warren, geciteerd in Bevans, *Models of Contextual Theology*, Revised and Expanded Edition, 56.

⁴³ Robert Schreiter verwijst naar deze modellen als ‘contextual models’ naast ‘translation models’ en ‘adaptation models’. Robert Schreiter, *Constructing Local Theologies* (Maryknoll: Orbis Books, 1985), 6-16. Stephen Bevans benoemt drie modellen tussen de basismodellen: ‘transcendental’, ‘praxis’, ‘synthetic’. In dit artikel worden die drie modellen samengevat onder het model ‘wederzijdse beïnvloeding’.

⁴⁴ Schreiter, *Constructing Local Theologies*, 12.

de bijbel (en de traditie), om vervolgens hun toegewijde actie in de praktijk te laten aanscherpen door deze reflectie (denk ook aan feministische theologie of zwarte theologie).⁴⁵ Er zijn ook benaderingen van contextuele theologie die niet op dezelfde manier verworteld zijn in praktische actie,⁴⁶ maar wel onder het model van wederzijdse beïnvloeding geschaard kunnen worden. Stephen Bevans spreekt hier over de 'synthetic model' die een houding van grote openheid en dialoog voorstaat. De overtuiging achter dit model is dat er altijd veel ambiguïteit en pluraliteit in onze wereld is (een postmodern inzicht), en dat de waarheid niet gediend is door één gezichtspunt voorrang te verlenen. Waarheid wordt juist in dialoog tussen verschillende gezichtspunten ontdekt. Dus dialoog met zowel het Woord als met de context is belangrijk, en pas in die interactie wordt waarheid ontdekt.

Vanuit deze laatste drie posities wordt steeds de wisselwerking tussen Woord en context opgezocht, maar het gewicht dat gegeven wordt aan het Woord (of evangelie) enerzijds en de ervaringen en stemmen uit de context anderzijds is verschillend. Of om het iets anders te verwoorden: Als kerk heb je bepaalde overtuigingen en praktijken. Je zou dit je traditie kunnen noemen. In hoeverre houd je in het gesprek met je omgeving die traditie vast (je overtuigingen en praktijken) en in hoeverre laat je die traditie bevragen en veranderen vanuit de context? Hoe verder naar rechts je gaat in het spectrum, hoe meer ruimte je geeft aan het bevragen en veranderen van je traditie.⁴⁷ Aan de linkerkant benadrukt men meer het Schriftgezag en heeft men een sterkere binding aan de confessie dan aan de rechterkant. Aan de linkerkant van het spectrum wordt ook meer vanuit antithese gedacht (het evangelie stelt de cultuur onder kritiek) terwijl aan de rechterkant meer vanuit verbinding en synthese wordt gedacht (het evangelie verbindt en vermengt zich met de context). Een pionier binnen de Protestantse Kerk die midden-rechts van het spectrum opereert schreef mij:

Zelf denk ik dat de Geest allerlei nieuwe rituelen en zoekbewegingen naar spiritualiteit 'in dienst' kan nemen (kan 'dopen') zodat het een voertuig wordt van het evangelie van Jezus Christus. Dat maakt ruimte voor grote vrijmoedigheid in het verkennen en aanhaken bij movements in de context én...het vraagt om het met lef benoemen van het evangelie. Die lef moet voortdurend punt van gesprek blijven in pioniersteams.

⁴⁵ Bevans, *Models of Contextual Theology*, Revised and Expanded Edition, 76.

⁴⁶ Voor een kritiek op de onderliggende overtuigingen in bevrijdingstheologie en 'praxis models', zie Miroslav Volf, "Doing and Interpreting: an Examination of the Relationship Between theory and Practice in Latin American Liberation Theology." *Themelios* 8 (1983), 11-19.

⁴⁷ Onderliggende theologische discussies gaan over de verhouding tussen openbaring in (of via) de Schriften en natuurlijke theologie; over het theologische startpunt (het 'Nein' van Karl Barth tegenover Emil Brunner); over de interpretatie van 'Sola Scriptura'. Voor een evenwichtige benadering voor de relatie tussen het Woord (Schrift) en context, zie: Richard J. Bauckham, "Tradition in relation to Scripture and Reason," in: Richard Bauckham & Benjamin Drewery (eds.), *Scripture, Tradition and Reason* (London/New York: T&T Clark International, 1998), 117-145. Stephen Bevans behandelt 'present human experience' (context) als een 'third locus theologicus.' David Bosch legt een ander accent: "Our reading of the context is also a norm, but in a derived sense; it is the *norma normata*, the "normed norm" (...) it is the *gospel* which is the *norma normans*, the "norming norm" (...)." David Bosch, *Transforming Mission*, 430.

De verschillen tussen de posities op het spectrum hebben ook te maken met de achterliggende vraag hoe je het evangelie en het christelijk geloof ziet: is het een compleet wereldbeeld en een complete benadering van het leven of is het een klein cluster van onderling verbonden overtuigingen en praktijken die als zuurdesem in grotere culturen kunnen doorwerken?⁴⁸

3.2 Het gebruik van verschillende modellen en posities

Door de presentatie van deze verschillende posities en modellen lijkt het erop dat je eerst een positie moet kiezen en vervolgens daarmee in de praktijk aan de slag gaan. Het is echter de vraag of verschillende modellen niet naast elkaar gebruikt kunnen worden. De Engelse theoloog Michael Moynagh laat zien dat tijdens verschillende fases van pionieren verschillende modellen belangrijk kunnen zijn:

- Tijdens de fase van het luisteren naar de context is het anthropologische model volgens hem heel behulpzaam (contextualisatie als het primair zoeken naar bloei van de mensen in de context). Je let dan speciaal op tekenen van Gods aanwezigheid in de context.
- Tijdens de start van een pioniersplek is het model van de wederzijdse beïnvloeding erg behulpzaam. Je weet nog niet precies hoe alles eruit gaat zien, maar je komt in actie en gaat experimenteren, vervolgens reflecteer je op de ervaringen en je komt tot nieuwe actie.
- Voor evangelisatie werk is volgens Moynagh het vertaalmodel belangrijk omdat je het goede nieuws begrijpelijk wilt overdragen.⁴⁹

Deze insteek van Moynagh zal natuurlijk niet iedereen overtuigen omdat hij de meer inhoudelijke kanten van het geloof verbindt met modellen aan de linkerkant van het spectrum,⁵⁰ maar het laat wel zien dat de meeste modellen elementen hebben die bruikbaar zijn.

Een andere aarzeling bij deze modellen is het feit dat ze door academici ontworpen zijn. Academici reflecteren op de praktijk van zending en kerk nadat die heeft plaatsgevonden. Maar deze modellen zijn minder behulpzaam om een pionier of predikant te laten zien hoe je contextualiseert in de praktijk. Deze modellen kunnen je bewust maken van onderliggende aannames, maar hoe je nu concreet aan de slag gaat vanuit het tweede, derde of vierde model, is niet direct duidelijk. Daarom zal het derde deel van dit artikel concreter ingaan op hoe je contextualiseert in de praktijk.

Een derde nuancering van het belang van de verschillende modellen is het feit dat de vroege christenen helemaal niet bekend waren met de theorie van contextualisatie zoals die vandaag de dag gebruikt wordt. Toch waren ze onbewust en intuïtief prima in staat

⁴⁸ Ted A. Campbell, *The Gospel in Christian Traditions* (Oxford: University Press, 2009), 122-123.

⁴⁹ Michael Moynagh, *Church for Every Context: An Introduction to Theology and Practice* (London: SCM Press, 2012), 161-166.

⁵⁰ Evangelisatie verbindt hij aan het vertaalmodel, en discipelschap aan het 'counter-cultural' model, een ander model van Bevans.

om te contextualiseren. Hoe deden ze dat? Ze hadden enerzijds een sterke christelijke identiteit doordat ze gedoopt waren in de naam van de Vader, de Zoon en de Geest. Als ze samenkwamen vierden ze het avondmaal dat Jezus had ingesteld, en ze waren toegewijd aan het apostolische onderwijs in hun manier van leven. Anderzijds waren ze sterk gericht op de doorbraak van het koninkrijk in hun omgeving (context) door te bidden 'laat uw koninkrijk komen'. Een christelijke gemeenschap die zo leeft is prima in staat om te contextualiseren, ook als ze met de contextualisatie modellen niet bekend is. Ze zal vanuit haar identiteit in Jezus Christus naar haar omgeving kijken in het licht van het komende koninkrijk, en ze zal willen participeren in dat wat de Geest van God in haar omgeving wil bewerken.

“De eerste christenen waren niet bekend met de theorie van contextualisatie maar konden prima contextualiseren.”

Contextualisatie is niet slechts een individuele taak maar de taak van de kerk als geheel. Een predikant of kerkelijk werker kan in dit proces leiding geven, maar het is de gemeente zelf die leert te onderscheiden hoe zij op haar context kan reageren.⁵¹ Daartoe zijn onderlinge gesprekken nodig en een alertheid op wat er in de omgeving gebeurt.

- Elke lokale kerk heeft de roeping om op het micro-niveau (haar directe omgeving) te contextualiseren, dat wil zeggen dat ze alert is op wat daar gebeurt en dat ze daarop reageert.
- Op het meso-niveau (landelijk) is het een gezamenlijke verantwoordelijkheid van de kerken. Het is daarom belangrijk dat er onderlinge gesprekken zijn met andere lokale kerken (bijvoorbeeld binnen een kerkverband) over de veranderingen in de landelijke context en hoe men daarop het beste kan reageren. Soms kan men elkaar ook inspireren met contextuele modellen die op meerdere plekken blijken te werken. Zo blijkt bijvoorbeeld 'kliederkerk' een benadering te zijn die op veel verschillende plekken in Nederland toepasbaar is. Het is kennelijk in deze periode een geslaagde contextualisatie van de samenkomst voor bepaalde groepen mensen (speciaal ouders of grootouders met jonge kinderen).
- Op het macroniveau (westerse cultuur, globaal) vraagt contextualisatie om gesprekken met andere kerken in de westerse wereld en met de wereldwijde kerk. Theologen kunnen een rol spelen in de doordenking van (bijvoorbeeld) vragen rond de contextualisatie van het evangelie in de westerse authenticiteitscultuur, maar wat nog belangrijker is, is dat er alertheid is voor nieuwe vormen van kerk-zijn die zich ontwikkelen binnen deze cultuur.

3.3 Persoonlijke spanning

Contextualisatie is een roeping voor de lokale kerk, maar je bent ook zelf in het geding. In gesprekken met andersdenkenden kan je gaan twijfelen aan je eigen overtuigingen.

⁵¹ Robert J. Schreiter, *Constructing Local Theologies* (Maryknoll: Orbis Books, 1985), 16-20.

Een context kan je bevragen op je status, leeftijd, gender, privilege, overtuigingen, levenswijze. Je kan door gesprekken met anderen met je geloof in conflict komen. Je ontdekt waardevolle inzichten en je begint je af te vragen: Kan ik dit inpassen? Kan ik mijn geloof veranderen? Of het roept de angst op: “Verlies ik mijn geloof?” Soms is het ook andersom. Je komt dingen tegen in je omgeving waarvan je denkt: “Wat vreemd en onzinnig.” Hoe reageer je dan? Welk gezicht zet je op? Je kunt het proces van contextualisatie niet aangaan zonder existentiële spanning te ervaren.

“Verlies ik mijn geloof?”

Het kan ook spanning oproepen als je merkt dat bepaalde delen van het evangelie bij anderen ongemak oproepen. Misschien ga je onbewust je boodschap aanpassen om ongemak te vermijden? Ongemak bijvoorbeeld over aspecten van het evangelie die een appèl op ons doen of meer ingaan tegen ons eigen gevoel of onze cultuur. Soms zijn er ook spanningen tussen pionier en kerkenraad als een pionier het evangelie gaat verwoorden op manieren die ongemak bij de kerkenraad veroorzaken.

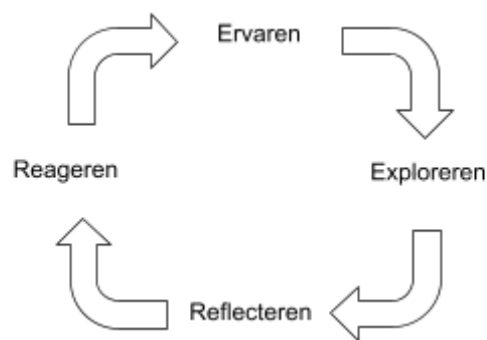
In de omgang met dit soort persoonlijke spanningen is het belangrijk om niet alleen te blijven, maar om in gesprek te gaan met anderen in de geloofsgemeenschap. In de geloofsgemeenschap en bredere kerk is er altijd wel wijsheid te vinden voor de omgang met dit soort spanningen.

- *Sommige christenen blijven weg bij de spanning tussen evangelie en context: Woord zonder context; context zonder (weer)Woord.*
- *Twee basismodellen voor hen die wel in de spanning willen stappen is ‘contextualisatie als het vertalen van het Woord’ of ‘contextualisatie als het primair zoeken van de bloei van mensen in de context’.*
- *Daartussen zit een positie die niet zozeer het zenden of ontvangen benadrukt maar de wederzijdse beïnvloeding van Woord en context.*
- *De verschillende modellen en posities bieden een basis oriëntatie maar er zitten ook elementen in die nuttig zijn voor verschillende momenten in het werk voor de kerk.*
- *Contextualisatie roept spannende vragen op, maar ook persoonlijke spanningen. Je kunt het proces niet aangaan zonder existentiële worsteling.*

4. Contextualisatie in de praktijk

⇒ In dit hoofdstuk gaat in op de concrete praktijk: 'Hoe doe je contextverkenning en contextualiseer je? Hoe ga je als pionier of als bestaande kerk concreet aan de slag met contextualisatie?'

Zoals gezegd is het reflecteren op verschillende modellen van contextualisatie nuttig om onderliggende dynamieken en diepere vragen inzichtelijk te maken, maar het valt nog niet mee om vanuit zo'n model praktisch aan de slag te gaan. Hoe zou contextualisatie in de praktijk gebracht kunnen worden? De zogenaamde 'doing theology' cyclus geeft een beeld.⁵²

Als lokale gemeenschap ben je geplaatst in een bepaalde context. De eerste stap is dat je je bewust wordt van je omgeving. Je ervaart hoe het is om daar te leven en leert je te identificeren met de situatie en mensen. Vervolgens ga je een stapje dieper en je gaat de context exploreren. Je luistert en leert. Je verdiept je in de context. Na deze contextverkenning begin je met contextualisatie door theologisch en spiritueel te reflecteren op je context in het licht van het evangelie. Vanuit deze reflectie reageer je. Je komt als christelijke gemeenschap vanuit liefde in beweging. Hoe je aanwezig bent, wat je doet en wat je zegt wordt gevormd door zowel je identiteit als je context.

Deze cyclus onderscheidt vier stappen. Natuurlijk is de praktijk 'messy' en lopen de stappen vaak door elkaar heen. Ook zijn het stappen die niet één keer worden gedaan maar die steeds weer aandacht vragen. Daarom wordt het als cyclus gepresenteerd. Deze cyclus kan gebruikt worden door kerken met verschillende 'ligging'. De cyclus veronderstelt wel een bewuste interactie tussen Woord (of christelijke traditie) en context, maar laat ruimte voor verschillende accenten. Dus zowel kerken die zich meer bij het 'vertaalmodel' thuis voelen als kerken die uitgaan van het model van 'wederzijdse beïnvloeding' of van het model dat zich primair richt op de bloei van mensen kunnen met deze cyclus aan de slag. De cyclus beschrijft namelijk meer een proces dan een inhoudelijke keuze rond de balans tussen het exploreren van de context en hoe de gemeente kan reageren. De vier stappen van deze cyclus zullen nu in meer detail worden besproken.

⁵² Voor achtergronden, zie:

<https://lauriegreen.org/onewebmedia/Intro%20to%20Doing%20Theology%20SPIRAL.pdf>

4.1 Het ervaren van de context: met wie identificeren we ons?

De eerste stap in de cyclus is het ervaren van de context. Je zou kunnen beargumenteren dat dit geen stap in de cyclus zou hoeven te zijn. Als je ergens leeft, als je ergens woont en werkt, dan zal je toch altijd die context ervaren? Als een gemeente samenkomt in een dorp of stad, dan zal ze toch ook die context ervaren. Dat klopt, maar het voordeel om het als stap in de cyclus te benoemen is dat je daarmee ook stil kan staan bij de vraag op welke manier je die context ervaart: onbewust of bewust, oppervlakkig of diep? Ben je slechts een voorbijganger of identificeer je jezelf met jouw context?

In discussies over contextualisatie wordt vaak verwezen naar het belang van de incarnatie als voorbeeld voor hoe we ons kunnen identificeren met mensen en met de situatie. In Filippenzen 2 wordt de gezindheid van Jezus beschreven:

Hij die de gestalte van God had, hield zijn gelijkheid aan God niet vast, maar deed er afstand van. Hij nam de gestalte aan van een slaaf en werd gelijk aan een mens (Fil. 2:6-7).

“Ben je slechts een voorbijganger of identificeer je jezelf met jouw context?”

In de taal van Johannes werd het Woord mens en heeft bij ons gewoond (Joh. 1:14). Jezus hield niet vast aan zijn status of positie maar was bereid dingen los te laten om zich te kunnen identificeren met mensen. Het is de bereidheid om temidden van een groep mensen te wonen, je met hen te identificeren, het leven te ervaren zoals zij dat doen, en te investeren in verbondenheid met hen.

Groei in empathie kan mensen helpen zich met anderen te identificeren. Empathie helpt mensen om als het ware in de schoenen van een ander te gaan staan en het leven vanuit zijn of haar perspectief te bekijken. Een manier om empathie, verbondenheid en identificatie te verdiepen is de zogenaamde ‘ministry of presence’. Toen Henri Nouwen in Latijns-Amerika verbleef schreef hij een persoonlijke reflectie over zijn verlangen naar verbondenheid en identificatie:

More and more, the desire grows in me simply to walk around, greet people, enter their homes, sit on their doorsteps, play ball, throw water, and be known as someone who wants to live with them. It is a privilege to have the time to practice this simple ministry of presence. Still, it is not as simple as it seems. My own desire to be useful, to do something significant, or to be part of some impressive project is so strong that soon my time is taken up by meetings, conferences, study groups, and workshops that prevent me from walking the streets. It is difficult not to have plans, not to organize people around an urgent cause, and not to feel that you are working directly for social progress. But I wonder more and more if the first thing shouldn't be to know people by name, to

*eat and drink with them, to listen to their stories and tell your own, and to let them know with words, handshakes, and hugs that you do not simply like them, but truly love them.*⁵³

Ook de theoloog Sam Wells benadrukt dat het belangrijk is om te leren eerst maar eens met mensen te zijn voordat we allerlei dingen voor hen gaan doen.⁵⁴

Voor een lokale kerk betekent deze stap van identificatie allereerst dat ze zich bewust wordt met wie ze al verbonden is. Met welke groepen mensen in de buurt van het kerkgebouw, of in de buurten waar hun leden wonen, of in de netwerken waar zij actief zijn, is er een natuurlijke verbondenheid?

Naast het bewust worden van natuurlijke verbondenheid is het ook belangrijk om wijze keuzes te maken over groepen of situaties waarmee men de verbondenheid wil verdiepen. Dit soort keuzes maken doet ook altijd een beetje pijn. We willen graag voor iedereen open zijn. Echter, met beperkte tijd en energie zijn keuzes onontkoombaar. We kunnen niet alles voor iedereen op hetzelfde moment zijn. Vaak maken we wel keuzes maar zijn we ons er niet zo bewust van:

- Als we besluiten om in de zondagse samenkomst Nederlands als voertaal te gebruiken dan sluiten we daarmee meer dan 99% van de wereldbevolking buiten omdat zij het niet kunnen verstaan. Nederlands als voertaal kiezen kan een uitstekende keuze zijn, maar het laat wel zien dat elke keuze zowel groepen mensen insluit als uitsluit.
- Als je besluit een marriage course aan te bieden en een kinderprogramma, zullen zij die gescheiden zijn, single of zonder kinderen, minder aansluiting vinden.

Dus een belangrijke vraag voor een lokale kerk is met wie zij zich identificeert, met wie een diepere verbondenheid wordt gezocht. Het punt is hier niet dat er een nauwe doelgroepenstrategie gebruikt moet worden, maar wel dat er bewustheid ontstaat wat de focus is en wat niet. Een kerk in een klein dorp kan zich bijvoorbeeld verbonden en verantwoordelijk voelen voor het welzijn van de mensen om zich heen, en daarin investeren, maar zich niet op dezelfde manier verbonden of verantwoordelijk voelen met mensen in een dorp een paar kilometer verder op. Een kerk in een stad kan een buurt of wijk als focus nemen (bijvoorbeeld gezinnen in een vinex wijk), of zich meer richten op een netwerk van mensen (bijvoorbeeld studenten). Het afbakenen van de context van de kerk is nodig om in stap 2 te exploreren wat er in die context gebeurt.

⁵³ Henri Nouwen, *Gracias!: A Latin American Journal*, Revised Edition (Maryknoll: Orbis Books, 1992), 147-148. Zie ook: Arie Jan van de Wetering, *Alleen Samen: 7 sleutels tot verbondenheid* (Apeldoorn: LUX uitgeverij, 2020).

⁵⁴ Samuel Wells, *A Nazareth Manifesto: being with God* (Oxford: Wiley Blackwell, 2015), 20-31.

4.2 Het exploreren van de context: wat gebeurt er?

Als een lokale kerk de blik naar buiten heeft gericht en zich verbonden voelt met de mensen in haar omgeving, zal zij regelmatig de vraag willen stellen: ‘Wat gebeurt er in de context?’ ‘Wat gebeurt er in de buurt of in de groep mensen waar we ons mee identificeren?’ De lokale kerk wil haar context exploreren. Er zijn verschillende manieren om dit te doen.⁵⁵ Maar drie eenvoudige basismethoden zijn: observeren, dialoog en studie.

Stel bijvoorbeeld dat een lokale kerk een buurt focus heeft, dan kan zij haar observaties verdiepen door mensen alleen of in kleine groepen door de buurt te laten wandelen, en dit een heel aantal keren te herhalen. Ze kan ook in gesprek gaan met mensen die er al lang wonen en hen vragen wat er in de buurt veranderd is gedurende de jaren en wat de kracht van de buurt is, de moeilijkheden, en wie er gemarginaliseerd wordt. Via studie kan je kijken naar historische, sociale, economische, politieke, psychologische, religieuze en culturele aspecten. Ook als een kerk meer gericht is op een netwerk kan zij op een soortgelijke manier haar context exploreren. Zij zal dan in plaats van een buurt vooral kijken naar plekken waar mensen uit het netwerk samenkomen (‘third spaces’... voor studenten bijvoorbeeld de universiteit of andere ontmoetingsplekken). Het is behulpzaam om tijdens het exploreren van de context observaties en inzichten te clusteren. Bijvoorbeeld door als groep te proberen om onderstaande overzicht in te vullen:⁵⁶

⁵⁵ Zie bijvoorbeeld: Tobias Faix & Johannes Reimer (Hg.), *Die Welt verstehen: Kontextanalyse als Sehhilfe für die Gemeinde*, Transformationsstudien Band 3 (Marburg: Verlag der Francke-Buchhandlung GmbH, 2011).

⁵⁶ Met dank voor de permissie van Mark Johnston uit Nieuw-Zeeland om zijn inzichten te gebruiken en aan te passen. Hij heeft op basis van het werk van missioloog Alan J. Roxburgh praktische tools ontwikkeld voor lokale kerken.

Wat gebeurt er in de context (buurt, netwerk)?

Signalen (tekenen) in de gemeenschap van bloei, schoonheid, verzoening, inclusie, mogelijkheden.	Signalen (tekenen) in de gemeenschap van wanhoop, verwaarlozing, polarisatie en vervreemding.	Buurt / netwerk: Wat is er veranderd en waarom?
Plekken en vormgeving die verwelkomen, de ziel verwikken en openen.	Plekken en vormgeving die beperken, blokkeren en uitsluiten.	Dingen die ons inspireren of dingen die ons onrustig maken.
Mensen die ons inspireren.	Mensen of groepen die gemarginaliseerd worden.	Vragen die mensen in onze buurt / netwerk / gemeenschap zich stellen.
Wat maakt ons nieuwsgierig over wat er in onze buurt / netwerk gebeurt?		

Het samen invullen van zo'n overzicht geeft focus aan de exploratie en helpt een groep om in gesprek te gaan over wat men observeert, over wat men hoort in gesprekken en wat men via studie alert voor is geworden. De vragen naar wat goed is en wat gebroken is helpen om de context te exploreren in het licht van het evangelie van het koninkrijk. Eigenlijk vraagt de lokale kerk zich op dit punt af: 'Welke tekenen van Gods koninkrijk zijn zichtbaar en welke situaties roepen er om de doorbraak van Gods koninkrijk?' De kerk is namelijk geroepen om profetisch te onderscheiden welke tijd (*kairos*) het is. Deze exploratie leidt naar de derde stap van de contextverkenning.

4.3 Het reflecteren op de context: waar worden we uitgenodigd?

Voor sommige mensen is het een hele uitdaging om tijd te nemen voor deze derde stap. Nadat ze de context hebben geëxploreerd willen ze direct verdergaan met stap vier: reageren door iets te gaan organiseren, bijvoorbeeld een programma om de nood te ledigen of een Alpha cursus te starten. Deze impuls om te helpen en iets te doen is waardevol, maar toch is het belangrijk om eerst de voet op de rem te zetten en een pauze in te lassen. Er is tijd nodig om theologisch te reflecteren op wat er in onze context gebeurt en om geestelijk (spiritueel) te onderscheiden waar het op aankomt.

**“De impuls om te helpen en iets te doen is waardevol,
maar toch is het belangrijk
om eerst de voet op de rem te zetten.”**

Een vooronderstelling in de theologie van de *missio Dei* is dat God al actief en present is in onze context en dat het voor ons mogelijk is om dit op het spoor te komen. We kunnen ervan uitgaan dat als we samen met anderen goed luisteren en kijken naar onze context terwijl we ook mediteren op de Schrift we een indicatie kunnen krijgen waar God actief is en leidt. De Geest van God wil ons inspireren om ons op een positieve manier te verhouden tot de mensen en situaties waarmee we identificeren. Dus de vraag in stap 3 is niet slechts 'Wat gebeurt er in onze context' maar 'Waar worden we door de Geest van God uitgenodigd om aandacht aan te geven?' Dit soort onderscheiding kan alleen plaatsvinden als we bereid zijn om verrast te worden over de plekken en mensen waar de Geest ons mogelijkheden geeft. De volgende twee stappen kunnen een groep helpen om tot dit soort onderscheiding te komen:

- a. Identificeer tot welke verhalen, thema's of kwesties men zich aangetrokken voelt en probeer daar dieper naar te kijken.
- b. Geef biddend aandacht aan de vraag wat God mogelijkerwijs toont via de verhalen, thema's of kwesties die de aandacht trekken.

a. Identificeer tot welke verhalen, thema's of kwesties men zich aangetrokken voelt en probeer daar dieper naar te kijken.

Het is waardevol om een bepaalde context (b.v. een buurt) te exploreren en noden en behoeften in kaart te brengen. Maar de lokale kerk kan nooit op alle nood reageren. Als je dit wel probeert raak je snel uitgeput. De vraag is veel meer waar de indruk hebben dat de Geest van God ons uitnodigt om aandacht aan te geven. De volgende vragen kunnen ons helpen in dit proces van onderscheiding:

1. Welke verhalen, thema's en kwesties hebben (tijdens de exploratie van de context) in het bijzonder de aandacht getrokken? Zijn er verhalen, beelden of gesprekken die kunnen verduidelijken waarom dit de aandacht heeft getrokken? *De aanname hier is dat de Geest van God vaak ongemerkt in ons werkzaam is (vgl. Fil. 2:12-13). Door op te merken waar onze aandacht naar toe getrokken wordt, komen we mogelijk ook het werk van de Geest op het spoor.*
2. Wat zijn de onderliggende sociale en geestelijke thema's in de verhalen, thema's en kwesties die de aandacht trekken? *De aanname hier is dat twee verhalen die ogenschijnlijk gelijk zijn toch een heel verschillende onderliggende dynamiek kunnen hebben. Om te onderscheiden waar de Geest actief is moeten we niet bij de oppervlakte blijven staan, maar proberen de diepere dynamiek in beeld te krijgen.*

b. Geef biddend aandacht aan de vraag wat God mogelijkerwijs toont via de verhalen, thema's of kwesties die de aandacht trekken.

Onderscheiding is een geestelijke (spirituele) aangelegenheid.⁵⁷ Dus het is nodig dat de lokale kerk haar spiritualiteit verbindt met dit proces van reflecteren op de uitnodiging

⁵⁷ Zie ook: Sake Stoppels, *Vruchtbaar missionair leiderschap*. Dit artikel geschreven voor de missionaire specialisatie van predikanten zal in de nabije toekomst op de website van de Protestantse Kerk beschikbaar komen (rubriek: verdieping).

van Gods Geest. Sommige kerken zullen op dit punt een gebedsbijeenkomst willen houden en de Geest van God vragen om hen inzicht te geven. Mogelijkerwijs zullen zij dit combineren met een tijd van vasten (vgl. Handelingen 13: 1-2). Andere kerken zullen het anders invullen en misschien de mensen uitnodigen om vóór een gezamenlijk gesprek tot innerlijke rust te komen en de eigen gedachten en wensen los te laten.⁵⁸

Tijdens een bijeenkomst kan een groep verschillende van de verhalen, thema's of kwesties die de aandacht hebben getrokken in herinnering roepen en ze kunnen zich afvragen wat ze onderscheiden van Gods aanwezigheid, hoe God mogelijk er doorheen spreekt, en hoe God mogelijkerwijs een uitnodiging doet om in de context iets te bevestigen of iets te bestrijden.

⁵⁸ Voor meer ideeën over het verbinden van spiritualiteit met het proces van onderscheiden: Tobias Faix & Johannes Reimer (Hg.), *Die Welt verstehen: Kontextanalyse als Sehhilfe für die Gemeinde*, Transformationsstudien Band 3 (Marburg: Verlag der Francke-Buchhandlung GmbH, 2011), 233-245.

Onderscheiden waar Gods Geest leidt

	God in het midden van..	God spreekt door...	Uitnodiging van God (bevestigen/bestrijden)
Verhaal, issue, kwestie			
Verhaal, issue, kwestie			
Verhaal, issue, kwestie			
Verhaal, issue, kwestie			

Door vanuit gebed en stilte met elkaar in gesprek te gaan over dit soort vragen en aandachtig naar elkaar te luisteren kan er duidelijkheid komen over de focus. Er kan consensus komen doordat een bepaald thema er uitspringt, omdat men rond een bepaald verhaal Gods tegenwoordigheid ervaart, of omdat de liefde van de groep sterker wordt rond bepaalde kwesties. Soms begint de energie van de groep in een bepaalde richting te vloeien of doet er zich een onverwachte mogelijkheid voor (bijvoorbeeld via een ‘persoon van vrede’; Lukas 10:6).

Onderscheidingsvermogen kan groeien door het regelmatig vieren van het avondmaal, het praktiseren van verzoening, en door aanwezig te zijn bij mensen die het moeilijk hebben (armen, zieken, etc.).⁵⁹ Paulus bad ook voor mensen dat dit soort onderscheidingsvermogen zou groeien: *“Ik bid dat uw liefde blijft groeien door inzicht en fijnzinnigheid, zodat u kunt onderscheiden waar het op aankomt.”* (Fil. 2:9-10). Zo kunnen ook lokale kerken groeien in de fijnzinnigheid en liefde die nodig is voor dit onderscheidingsproces.

⁵⁹ Voor een uitwerking van dit thema: David Fitch, *Merkbaar aanwezig: Zeven disciplines die de kerk vormen voor missie* (Apeldoorn: CLC Publicaties, 2018).

4.4 Het reageren op de context: hoe zou een Christus-verbonden reactie eruit kunnen zien?

De christelijke gemeenschap wil niet alleen de blik naar buiten richten, maar ook vanuit liefde in beweging komen terwille van anderen en namens de Ander. Dat is wat missionair-zijn inhoudt.⁶⁰ Nadat ze heeft proberen te onderscheiden hoe de Geest van God haar leidt, wil ze participeren in Gods missie.

In het exploreren van de context en het reflecteren op de context, is vooral de lens van (het evangelie van) het koninkrijk gebruikt. Maar als de lokale kerk reageert op de context doet ze dat ook als een gemeenschap die verbonden is met Christus.⁶¹ Als ze bijvoorbeeld vijandschap ontmoet in de context, zal ze niet reageren door geweld te gebruiken maar in verbondenheid met Christus zal ze de kracht zoeken om vijanden lief te hebben.

Jezus Christus reageerde op verschillende manieren op situaties. Hij had oog voor de armen, voedde mensen en genas hen. Hij had aandacht voor hen die buitengesloten waren en verwelkomde mensen in de gemeenschap. Mensen die onder lasten of machten gebukt gingen zette hij vrij en hij nam hen de lasten af. Hij toonde compassie, zocht recht en gerechtigheid en bracht de natuur onder zijn gezag. Hij ging de confrontatie met het kwaad aan en daagde de status-quo uit. Hij was niet bang en was innerlijk vrij om altijd de waarheid te spreken. Hij legde de schadelijke verlangens en gedachten van mensen bloot, en gaf een nieuw perspectief op de vraag 'Wie is mijn naaste?' Hij weigerde om wereldse autoriteit en macht te gebruiken. Hij zocht mensen op en bracht goed nieuws. Ook onderwees hij over de realiteit van het koninkrijk. Hij was vol wijsheid, kon goed debatteren en hij stelde goede vragen. Hij investeerde tijd en energie in zijn diverse groep van leerlingen, diende mensen en bad voor hen. Hij vierde feest en genoot van maaltijden met uiteenlopende mensen. Hij weigerde wraak te nemen en was bereid vernederd en beschaamd te worden en te lijden voor anderen. Hij deed dit alles in een diep vertrouwen op God, zijn Vader.

“Hoe zou een Christus-verbonden reactie eruit kunnen zien?”

Hoe zou een Christus-verbonden reactie eruit kunnen zien? Dat is de vraag die in deze vierde stap centraal staat. Nadat de focus gekozen is in stap 3 gaat een gemeente brainstormen over een reactie die past bij haar identiteit. Een mogelijkheid is om allerlei verzen uit de Bijbel die iets van Jezus' manier van reageren laten zien op kleine kaartjes te zetten en vervolgens mensen uit te nodigen om door die kaartjes te gaan en mensen

⁶⁰ Zie: Gert-Jan Roest, *Wie wil er missionair zijn? Over verwarring, allergieën en de inhoud van missionair werk* (Utrecht: Protestantse Kerk, 2020).

www.protestantsekerk.nl/verdieping/missionair-zijn-als-kerk-wie-wil-dat-niet/

⁶¹ De frase 'Christus-verbondenheid' (Christ-connectedness) werd gebruikt op de WereldZendingconferentie te Arusha, Tanzania (2018), en fungeerde als een brug tussen uiteenlopende visies van aanwezige 'evangelicale' en 'oecumenische' zendingmensen. Zie: NZR Cahier 3, *Geroepen om leerling te zijn* (Driebergen: Nederlandse Zendingraad, 2018), 6.

te vragen welke Bijbelverzen zij het meest relevant of inspirerend vinden in relatie tot de gekozen focus in de context. Het is ook mogelijk om meer in het algemeen vragen te stellen:

- Welke reactie van ons zou resoneren met de manier waarop Jezus leefde?
- Welke reactie van ons zou de deur wijder openen voor God en zijn koninkrijk?
- Welke reactie van ons zou de deur wijder openen voor Christus' werk van verzoenen, genezen, herstellen, etc.?⁶²

Net als in stap 3 gaat het hier om fijnzinnigheid en onderscheiden wat goed en wijs is. Zodra de contouren hiervan zichtbaar beginnen te worden is het tijd om te gaan brainstormen over een concrete experiment dat de Christus-verbonden reactie in de context zichtbaar maakt.

Het is vanuit dit soort engagement met de context dat ook nieuwe contextuele verwoordingen van het evangelie kunnen ontstaan. In de interactie met de context wordt de relevantie van Jezus en het christelijk geloof op een nieuwe manier geproefd, zowel door mensen in de christelijke gemeenschap als mensen in de omgeving. Deze ervaring beïnvloedt hoe er over Jezus wordt gesproken. Het goede nieuws over hem krijgt een nieuwe contextuele kleur.

- *Contextualisatie in de praktijk is een proces van vier stappen:*
 - *Bewust de context ervaren en je met de mensen identificeren*
 - *De context beter leren kennen door haar te exploreren via observatie, gesprek en studie*
 - *Theologisch en spiritueel reflecteren op de context en ontdekken waar God al present en actief is*
 - *Reageren op de context vanuit de verbondenheid met Christus*

⁶² Deze vragen zijn afkomstig van Rowan Williams, maar de precieze bron heb ik nog niet kunnen achterhalen.

5. Conclusie

Contextverkenning en contextualisatie zijn inherent aan het participeren in de missie van God. Want de God beschreven in de bijbel is een God die zich overal aanpast aan mensen en situaties om dicht bij hen te kunnen komen. God wil in onze situaties nieuw leven brengen en goed nieuws tot ons hart spreken in voor ons verstaanbare taal. Participeren in deze missie zal ons uitdagen dit ook voor anderen te doen. Het zal regelmatig diepe vragen en spanning opleveren. Hoe kunnen we maximaal contextualiseren zonder de christelijke identiteit te verliezen? Het zijn vragen die nooit weggaan en steeds weer roepen om wijsheid. Het is een avontuur dat uitnodigt tot experiment, maar ook tot onderling gesprek om een wijze weg te vinden. Het gaat hier om een gesprek in de lokale kerk, maar ook in regionale, landelijke en wereldwijde kerk. In dat gesprek zijn er geen eenvoudige regels waarop we ons kunnen beroepen en die het vervolgens duidelijk maken wat we wel of niet zouden kunnen doen. Wijsheid vraagt juist dat we enerzijds naar de Schrift en traditie kijken maar anderzijds ook naar de mensen en de contexten waarin we leven en werken. Op deze weg van wijsheid zijn er geen absolute zekerheden te vinden. Het is een weg van vertrouwen en een weg van kwetsbare en hoopvolle liefde. Op die weg gaat de Geest van Christus ons voor.

Verwerkingsvragen

In dit artikel is heel wat aan de orde gekomen. Onderstaande verwerkingsvragen kunnen je helpen om de inhoud van het artikel te laten 'landen':

1. Wat in dit artikel heeft je positief geraakt?
2. Wat roept vragen of tegenspraak op?
3. Probeer eens op te schrijven wat jouw 5 belangrijkste overtuigingen zijn in relatie tot de theorie en praktijk van contextualisatie, na het lezen van dit artikel.
4. Welke concrete stappen zou jij willen zetten in de praktijk van contextualisatie?
5. Zou je die stappen met iemand kunnen bespreken? Is er iemand met wie je die stappen samen kunt zetten?

Literatuur

Komt nog. Zie voor nu de voetnoten.